

An aerial, black and white photograph of a densely populated city. The buildings are packed together, and a large, dark tree stands prominently in the center of the frame. The overall scene is captured from a high angle, looking down on the urban landscape.

העיר

דוגמה אופיינית היא כתבה רבת טורים על תערוכת ריהוט שנערכה בתל אביב (25 בדצמבר 1987). אין זו עוד תערוכת ריהוט. "העיר" מעיד על עצמו בכתבה זו, כי לא היה טורח לסקר את יריד "אדם ומעונו". לעומת זאת סקרה הכתבת אסתר זנדברג בהרחבה את תערוכת הריהוט הזו והביאה מידע רב על מגוון רהיטים ואבזרי בית מתוצרת ישראל ומתוצרת חרץ, שהמכנה המשותף שלהם – המלה האחרונה בריהוט הבין לאומי, שכיניו – "היי טאץ'". כתבת "העיר" מבהירה מה טיבו: "רהיט שכאילו 'מדבר' עם הלקוח, שיש לו מסרים חברתיים, אפילו פוליטיים." אמירת המפתח מצויה בפתח הכתבה והיא מעידה יותר מכל על מה שעומד מאחורי התערוכה ומאחורי הסיקור ב"העיר" – נטיית העל להשתבץ בליגה הבין לאומית-חדשנית-אליטיסטית. המונח "ליגה" אינו מקרי, שכן הכתבת קובעת מפורשת: "עיצוב '88 עברה את המינימום האולימפי, אבל עדיין רחוקה ממדליה. יש עיצוב ישראלי וריהוט מודרני תוצרת תל אביב, אבל גבולות הקיום שלו הם בדרך כלל חדרי התצוגה."

גם השימוש במטפורות אולימפיות אינו מקרי. הוא מגלה את המימד התחרותי, הנזוץ כל כך להישגים בין לאומיים. הוא מצביע גבולות מינימום ומקסימום להשתייכות לחבורת העלית החרוץ לארצית, האליטה האוניברסלית. מכאן שהתערוכה המסוקרת עברה את המינימום האולימפי, אך עדיין רחוקה מאליפות העולם.

מתיחת קו בין תערוכת רהיטים למשחקים האולימפיים, כאמור, אינה מקרית. היא באה לרמוז, כי תחרויות רבות אחרות, בתחומי עיסוק ויצירה מגוונים, מתקיימות בעולם. לא די להשתתף בהן כדי להיות לאוניברסלים ודומיננטים. יש להצטיין ולזכות בהכרה ובהשפעה בין לאומית. מכאן, שהדרכון לעיר האוניברסלית ולצמרתה לא יושג על ידי דבקות בלוקליות יתרו. ראשית, יש צורך בפתיחות לכל מה שמיוכב מן החרוץ. "לשבחם של המארגנים יאמר, כתבה זנדברג, "שהם לא דבקו בלוקל פטריוטיזם מיותר, ופתחו את הדלת גם למוצרי יבוא."

בגיליון ה-11 בדצמבר 1987 מצאה השאיפה להקים עיר בין לאומית ולהשתתף אליה ביטוי בידיעות העוסקות בתחום הבינוי העירוני. כתבי "העיר" ניתלו בסמכויות עליונות בבריטניה כדי לאותת ולהמחיש: ערינו ככל ערי תבל המרכזיות, לטוב ולרע. הידיעה האחת הביאה את המחמאה שהעניקה ראש ממשלת בריטניה דאז, מרגרט תאצ'ר, לעיר רמת גן בשל נקינותה – וזאת בעקבות ביקורה בישראל. ידיעה שנייה ביקשה למתוח קו נוסף בין שתי ערים: לונדון ותל אביב והפעם קו מלכותי, ובתחום הכיעור דווקא. יורש העצר הבריטי, הנסיך צ'ארלס, השמיע ביקורת חריפה על לונדון, ששודרה בטלוויזיה בבריטניה, וגם בארץ. במסגרת הכתבה נראה הנסיך כשהוא מסייר בחוצות לונדון, משייט בתמוזה ומסתייג בחריפות ממבנים שונים, העושים את לונדון לכעורה ולדוטה. "יופי, גם לונדון לא מוצאת חן בעיני כולם," צהל כתב "העיר". כיוון שתל אביב אינה נחשבת כלילת חן עירונית, שמח הכותב כי גם בירת אנגליה בלתי-אסתטית וציון ה"בלתי מספיק" נושא חותם מלכותי.

הקשר בין תל אביב רבתי ללונדון הבין לאומית נעשה אפוא בדרכי חיוב ושלילה. הוא נועד להוות אבן בניין נוספת במרקם העיר האוניברסלית שמקים "העיר".

העתונות אינה, לפי שעה, מקצוע אקדמי מלא באוניברסיטאות בישראל, אך זה אינו מונע מחוקרים אקדמיים לערוך מדי פעם מחקרים שהעתונות ככלל או עתון מסויים עומדים במרכזם. אחד האחרונים שבהם נערך לאחרונה באוניברסיטת תל אביב. זוהי עבודת גמר לתואר שני שהוכנה על ידי אתוד גרף בהדרכת פרופ' ח. חזן וד"ר ח. הרצוג. המחקר ביקש לבחון את גיליונות המקומון "העיר", ביוצאו מן ההנחה שעתון זה בנה (היבנה בלשון המחקר) עיר משלו. החוקר הציג לעצמו שלוש שאלות: א. מהי העיר המובנית של "העיר"? ב. מהם מנגנוני הבנייתה? ג. איזה צורך חברתי משרתת הבניה זו?

תוך ניצול שיטת מחקר הקרויה "ניתוח תוכן" נסקרו גיליונות "העיר" בחודשים האחרונים של שנת 1987 והממצאים העיקריים הם:

א. "העיר" מבנה בגיליונותיו עיר אוניברסלית, נטולת גבולות, מרחב וזמן. גבולותיה הם איכותיים. היינו – כל חומר הנחשב בעיני מעצביה לאיכותי מן הבחינה החברתית-תרבותית, נכלל בה. יצויין כי יש ל"העיר" מרכיבים נוספים, אך המרכיב שהתגלה הינו המעניין, המיוחד והבולט בעתון. בולטותו נובעת מהקצאת מרחב ומאמירות מילוליות בעלות עוצמה.

ב. העיר האוניברסלית מובנית באמצעות שתי כנפיים: הקלסית-ארכיטקטית (המקיפה תוצרים, דמויות וקודים חברתיים עתיקי יומין) והעכשווית-אוונגרדית (המכילה תוצרים ואנשים השייכים לגל האיכות-בין לאומי-המעודכן).

ג. הבניית העיר האוניברסלית ב"העיר" באה לענות, בעיקר, על תחושת מצוקה תרבותית-לוקלית, שסימניה קיימים בטקסטים שנחקרו.

הפרק שלפנינו מציג את שלל המרכיבים המילוליים ב"העיר", המבנים בצוותא את הכנף העכשווית-אוונגרדית של העיר האוניברסלית.

מרכיביה הבולטים של כנף אוניברסלית זו הם הצבת חידושים, סגנונות ודפוסי התנהגות עכשוויים בחורל כמודל וכמדד להישגיות, דיווח שוטף על אירועים ותמורות בחורל, הדגשה שיטתית של אופני האימוץ של אורחות החיים שמעבר לים ותרגומם לממדים תל אביביים.

עיון בגיליונות "העיר" מגלה כי מדובר בחורל מוגדר ומסויים מאוד. זהו חורל מערבי של חידושים, של נותני טון בין לאומיים בתחומי עיסוק ויצירה מגוונים, של מסמני דרך, הנחשבים, לפחות בחלקם, לאוונגרדיסטים. לשון אחר, אליטיזם בין לאומי, אוניברסלי. ככל שאליטיזם אוניברסלי זה כובש לו אחיזה בתרבויות, שכבות ופרטים, הם מאבדים, ברמות משתנות, את איפיונם הלוקלי, שכן הדמיון ביניהם הולך ורוב. "העיר", המנסה להקים עיר אוניברסלית, מעודד תהליך זה, תוך דחיקת הלוקליות והעדפת האוניברסליות והוא עושה זאת בדרכים מגוונות. חלקן עומד בסימן הדגשת החתירה הישראלית להצטיינות בין לאומית; בין אם היא מושגת או נשאפת.

מדובר אפוא בניסיון העיקש להצליח בחורל, לזכות בהכרה בין לאומית, להשתייך לנבחרת העולם ולקבל עקב כך אורחות כבוד של העיר הבין לאומית. למען קידום הניסיון הזה מגויסים חומרי הגלם השונים – ובראש וראשונה אימוץ דפוסיים וסגנונות חיים חברתיים שמקורם בחורל. המאמץ בכיוונים שצויינו בא לידי ביטוי, בין היתר, במסכת הסיקור הקבועה והרחבה, שלה זוכות הארכיטקטורה ותרבות הדיור.

הגויות תכשיטים ומרכז כספות פרטי. קומת הספורט שלו תכלול מועדון ספורט, מגרשי טניס, בריכת שחייה ומסעדה צמחונית — הכל לשירות אנשי העסקים העובדים במגדל.

מגדל מהווה סמל תרבותי-ערכי ברבות מערי תבל. יש שהוא מצליח להפוך לסמל; תחילה לסמל מקומי ואחר כך, אם הוא מצליח להעביר את שדריו למעגלים חברתיים רחבים יותר — לסמל ארצי או אוניברסלי. אייפל בפאריז, מגדל האמפייר סטייט בילדינג בניו יורק, הביג-בן של לונדון ומגדל דוד בירושלים, הם ואחרים הפכו לסמלים אוניברסליים. תל אביב מיהרה לאמץ דפוס זה, בדמותו של מגדל שלום, שקם על חורבותיו של סמל תל אביבי ייחודי ואותנטי — בניין גימנסיה הרצליה. הלוקלי הושלך באופן בוטה לטובת האוניברסלי, שכן, מגדל שלום נבנה על פי מיטב הארכיטקטורה החדשה. הוא הפך לסמל תל אביבי המסדר אוניברסליות של שנות ה-60 וה-70.

אל מאותת גבוהה זה הצטרפה בשנים האחרונות שורת מגדלים תל אביביים המספקים דיור וכר לעסקים. הם מתחרים זה בזה בגובהם, בעושר מכלולם ובעדכון הארכיטקטוני-טכנולוגי שלהם. ביניהם: מגדלי דוד וגן העיר.

ה-Century Tower הינו הראשון המבקש לסמל אוניברסליות אף בשמו. הוא נגזר מלשון אוניברסליות, האנגלית. עצם שמו מרמז על כוונת

"גורדי השחקים" של תל אביב

אמצעי קשר נוסף בין שתי הערים הינו סיור לונדוני ארוך ומפורט, שערך כתב "העיר" לקוראיו. במסגרת הסיור הוא הציב לפנייהם אתרים שונים בבירת בריטניה, כמודלים נשאלים לחיקוי והבליע טענה הגורסת, כי חומרי העיר האוניברסלית נמצאים גם בתל אביב, ויש רק לקחתם ולארגנם (2 באוקטובר 1987).

מגדל שהוא צפון + אמריקה

באותו גיליון הופיעה כתבה רחבת ממדים על ה-Century Tower. לא טעות: מדובר במגדל משרדים, קניות, בידור וספורט חדש — בתל אביב. הוא יכלול משרדים, בתי קפה, בתי קולנוע, מסעדה, בוטיקים,

כל השנים האלה, מרכז האמנים הזרוקים... רק לדמיין את 15 השנים האחרונות כשבתוך התנויות הריקות, במפלסים ובכיכרות, במקום חריזי יונים, יוצקים פסלים או עושים חזרות למופע רוך בווליום שלא היה מפריע לאף אחד בסביבה, כי אין שם כמעט סביבה."

הנה כי כן, הדחף להקמת העיר האוניברסלית שב ומתעורר במלוא העוצמה. ניצול חללים ארכיטקטוניים במבני ציבור, בכיכרות, בתחנות רכבת ואוטובוס, בין שהם ממוסדים, בין שהם צומחים ספונטנית, הוא חזיון מוכר ברחבי תבל, בעיקר בעולם המערבי.

אך את מלוא עוצמת התפנית שחלה בלב הכתבת חש הקורא והמעייין בהמשך הדברים. בעת המסיבה, כך אסתר זנדברג, הוכיח הבניין את עצמו "כשער לעיר שאינה עוד העיר הלבנה, אלא עיר של הימים האלה, וזה גם קנה המידה שלה. לא שער של עיר עתיקה, אלא שער של מטרופולין." מכל האמור ניתן להסיק, כי אין עוד צורך בעיר לבנה, אלא בצומח עירוני בין לאומי, החייב להתחדש ולהשתנות על פי אמות מידה איכותיות בין לאומיות. שוב אין מדובר בתל אביב קטנה ותחומה, כי אם במרקם עירוני א-לוקלי, החייב להתאים עצמו להווה אוניברסלי שונה.

הצלחות בחו"ל

סריקת גיליונות "העיר" מעלה כי העתון מקדיש טורים רבים ומגלה סימפטיה בלתי מוסתרת לישראלים המצליחים בחו"ל, המבקשים להצליח שם ולהידמות למצליחנים אוניברסליים.

תחום בולט במימוש מגמה זו הוא הקולנוע. שחר סגל הוא קולנוען צעיר. הוא זוכה לכתבה גדולה ואוהדת בעתון (11 בדצמבר 1987). הכתוב חושף חלום תל אביבי גדול — להידמות לוודי אלן, אמן אוניברסלי לכל הדעות. "הקולנוע עם הסנדלים התנ"כיים הולך ודועך. נשאר קצת מרוח הפלמ"ח... פשוט לא מדבר אלי", הוא אומר.

ניתן להסיק כי המחנך הלוקלי הוא הדוחף את הקולנוען התל אביבי הצעיר אל מעבר לכאן — אל התחרות הבין לאומית הפתוחה. בים הסוער הזה הוא תולה מבטו במגדלור אוניברסלי-קולנועי — וודי אלן. ידיעה קולנועית אחרת (באותו גיליון) מספרת על סיוע מרכז הסרט הישראלי למפיקים מקומיים לשגר סרטיהם לשוק הסרטים הבין לאומי. זהו מאמץ ממסדי לזכות בהכרה בין לאומית. שבועיים קודם מקדיש "העיר" (27 בנובמבר 1987) מקום נרחב לפעילותו של קולנוען ישראלי נוסף — דני וולמן. כותרת המשנה מדגישה כי "כמעט עבר עם ז'אן לואי טרינטיניאן וג'ואן וודוורד". ההשקה לאליטה הקולנועית הבין לאומית עוברת כחוט השני לאורך הכתבה. מודגשת העובדה, שמי שיצר אח "פלוך" ו"מיכאל שלי" בשנות ה-70, מבקש, עשור מאוחר יותר, להפוך לקולנוען אוניברסלי ו"העיר" מעודד את התהליך, שהרי אנשי קולנוע ישראלים המצליחים כאמנים אוניברסליים מקרבים אותנו אל העיר האוניברסלית. תרומה נוספת לתהליך זה, במישור הדיווח הקולנועי, תורם "העיר", כאשר הוא מגיש לקוראיו (18 בדצמבר 1987) כתבת דיוקן נוספת של איש קולנוע ישראלי-תל אביבי: בני ברבש. כידוע, היה סרטו "מאחורי הסורגים" מועמד לפרס האוסקר היוקרתי, כסרט הזר הטוב ביותר. עתה, מבשר "העיר", תסריט חדש של ברבש, משמש כסיס להפקת סרט עם קלי מקגיליס.

מקימיו: להפוך לסמל עירוני-אוניברסלי של שלהי המאה וכסמן למאה הקרבה ובאה. ואכן, כך רואה אותו "העיר". בהגדירו את המרקם הארכיטקטוני העתיד להיתמר אל על הוא כותב: "הלהיט הבא של מי שרוצה קצת צפון ואמריקה." המרכיבים צפון + אמריקה נושאים איכות אליטיסטית-עכשווית-בין לאומית, הבאה לומר לתל אביבים: יש דרך להגיע לעיר האוניברסלית בלא לצאת מהארץ. במקביל מבקש המגדל לאותת לחו"ל: אנו מסוגלים לעמוד בקריטריוני העילית הבין לאומית; תל אביב שייכת לעיר האוניברסלית. דברי בעלי המגדל המובאים בכתבה ב"העיר" אינם מאפשרים לטעות: "אנו מאמינים שיונסו לכאן כמה משרדים שעובדים עם כל העולם." ברור כי מדובר במשרדים ובבעליהם, שהליכותיהם כהליכות אנשי העולם הגדול. מגדל ה-Century Tower מאפשר להם, לדברי בעליו: "לחיות בישראל ולעבוד באמריקה." ידיעות נוספות בגיליון האמור מחזקות את הגישה שתוארה. הראשונה מבשרת על ניסוי במטפסים בסיוע תשלובת סורגים בחזית הבית. מקור הפנטז — מערב גרמניה. המרכיבים: "קצת שובבות נעורים וקצת היי טק."

ואם עמדנו קודם על נחות חו"ל בשמו של המגדל העתיד של העיר, אזי לליאור דושניצקי, מנכ"ל חברת "עזרה ובצרון", יש הצעה שמית מרחיקת לכת: "לשנות את השם מתנ"ס לקאונטרי קלאב." מתנ"ס נתפס כדבר מה פרובינציאלי. קאונטרי קלאב הוא דפוס מיצוי פנאי בין לאומי ומפורסם. דושניצקי משוכנע כי מה שמצליח בניו יורק, פאריס ולונדון יכול וחייב להצליח בתל אביב.

תל אביב וכונינגן

לפעמים יש בעתון נסיגות, אך בדיעבד מתברר כי הן בנוסח "ירידה צורך עלייה". אסתר זנדברג, נושאת דגל החידוש הארכיטקטוני ב"העיר", נסעה להולנד ושם התכוננה באבני מדרכות כרונינגן, והשוותה אותן למדרכות תל אביב. התוצאה: רשימה בשם "השיטה ההולנדית במדרכות תל אביב" (2 באוקטובר 1987). מסקנת הכתבה, כי די במרצפת הבטון האפורה שלנו, "הנראית לא רע והולכת טוב עם עיר לבנה." היינו — ניסיון עיריית תל אביב להעתיק את שיטת הריצוף ההולנדית אינו נראה כאן הולם וסביר — ארכיטקטונית ואסתטית.

לכאורה, לפנינו שלילת שאיבת חומרי חו"ל לעיר הישראלית. נקודת הראות מהולנד, הופכת, לפתע, את הלוקלי-אפור לגיטימי והולם ואת העיר הלוקלית והלבנה. בתור שכזו אין היא נזקקת לתמריצי שינוי מיובאים. יש מי שיראה בכך מעין התפכחות. האמנם נפסק בניינה של העיר הנשאפת?

לא עוברים אלא חודשיים וחצי ואותה כתבת מסקרת מסיבה רבת משתתפים במלאות ל"העיר" שבע שנים. האירוע נערך בתחנה המרכזית הבלתי גמורה של תל אביב. עיון בסיקור מגלה כי משהו אירע לכתבת בין טיול כרונינגן (2 באוקטובר 1987) לבין חגיגת "העיר" בתל אביב (18 בדצמבר 1987).

הכתבת מתבוננת במבנה הענק הבלתי גמור ומגיעה לידי הצעות ומסקנות קוטביות מאלה שהעלתה בהולנד. "איך אף אחד לא חשב על זה קודם. על כך שבמקום שהיא תעמוד ריקה ומעצבנת, התחנה יכלה להיות,

מרכזיות רבות בעולם. איציק ברנר, בעל הבאר, נאבק בעת היכתב הדברים בערכאות על המשך קיום העסק שלו. "העיר" רואה את מהלך העניינים כמלחמת קיום ולא בכדי הוא משתמש במינוח צבאי: "חייל הלילה שחזר כמרץ לדיווח המקומוני, מדגים איך חיילי לילה ותיקים אינם מתים, רק משתכרים וחולמים על בית בכפר..."

ואם תופעה, הנחשבת לבילוי שולי, הופכת לקרב, משמע שהיא ומשמעותה מהוות בעיני "העיר" תחום חיים מרכזי בהוויה הקיומית של העיר.

דבריו של איציק ברנר חושפים תפיסות קיים מרכזיות, המבירות מדוע נחלץ העתון להגנת בית העסק. המקום משמש כבואה לתת-מערכת בעולם המסועף של תרבות פנאי, השואבת השראה ממרכזים עירוניים בין לאומיים. הבאר אינו המצאה תל אביבית או ישראלית. הוא ודומיו מקורם באירופה ובארצות הברית. לבעל הבאר התל אביבי יש סיבה טובה להעתיק את מודל השתייה הבין לאומי: "שתייה, בעיני, זה הרגל אותנטי של אנשים בעיר גדולה." כלומר, חייה של עיר גדולה נבנים, בין היתר, על תרבות שתיית הלילה. ומכאן — בלא ערוץ בילוי לילי זה, עיר אינה יכולה להיחשב כגדולה.

ברנר ואנשי "העיר", המביאים את דבריו על פני יריעה עתונאית רחבה, מעוניינים מאוד לחיות בעיר גדולה, שתשתלב במערך הערים הגדולות בעולם. מערך זה, המעצב דפוסי התנהגות משותפים, הוא הוא, למעשה, העיר האוניברסלית. והדברים מובאים על ידי כתב "העיר" כמעט במפורש:

"סוציולוגים ליליים מנסים כבר שנים לפענח את סוד התפוסה המלאה התמידית בבאר שלו. הגיגים יפרשו את שגשוג מוסד השתייה שלו כחלק

פאר תל אביבי

מעניין לגלות ב"העיר" כי הקולנוע הבין לאומי, הנחשב לאיכותי ובשל שתי עובדות אלה — לאוניברסלי, משמש מודל להזדהות לא רק עבור קולנוענים מקומיים, כי אם גם עבור יזמי בינוי וארכיטקטורה תל אביבים. הנה בני קבוצה משפחתית, קיי-קיסילוב, המהווים על פי תפיסתם קומונה לבניין וסופגים השראתם מקליפורניה ומיפן — "אומרים שאולי הם כמו האחים טביאני" (18 בדצמבר 1987). יוצרי קולנוע איטלקים אלה ביימו סרטים הנחשבים על ידי אנשי המקצוע כיצירות מופת, ביניהם סרטים כמו "פדרה פדרונה" ו"כאוס".

העובדה כי "העיר" בחר לסקר את מעשי המשפחה האדריכלית התל אביבית ולהבליט את שאיפותיה המקצועיות — אינה מקרית. היא חלק קטן מתוך המגמה השיטתית, שתוארה כבר. היא מוצאת ביטוייה לא רק בהבלטת רצונות יוצרים ישראלים להצליח בצמרת הבין לאומית ובעידודם, כי אם גם בהדגשה חוזרת ונישנית של הישגים בירה האליטיסטית בעולם הגדול.

כך עושה "העיר" (11 בדצמבר 1987), כשהוא מייחד כתבת ענק לאיש שמאחורי "כתר פלסטיק". מדובר בתעשיין סמי סגול, יפואי במקורו. זו אחת הפעמים הבודדות ש"העיר" מתייחס ליפן. הכתוב סוקר בהרחבה את שורשת הצלחותיה של תעשיית הרהיטים של סגול ברחבי תבל. הוא הצליח להחדיר והיטו לארצות הברית, תורכיה ומערב אירופה. כן הצליח ליצור קשרי עסקים עם ענקי תיעוש — "אנחנו עובדים עם ג'נרל מוטורס." הוא נמצא, בעת פרסום הכתבה, (שלהי '87) בשנת שבתון באנגליה.

סגול אינו רק איש העולם הגדול. להערכתו, מדובר באזרח כבוד של העיר האוניברסלית. המרליה האולימפית שהשיג בתעשיית הרהיטים משמשת לו דרכון בין לאומי. בעזרתו הוא מסוגל לחיות כאן, שם ובכל מקום. שהרי העיר האוניברסלית אינה יודעת גבולות טריטוריאליים, אלא גבולות איכותיים.

גם ציירים ופסלים ישראלים, שמרכזם האמנותי תל אביב, זוכים לסיקור ולהדגשה, כאשר הם עושים חיל בחו"ל. דוגמאות אחדות: יאיר גרבוז שוהה כשוויץ כאמרגן הצגת יצירות אמנים פלסטיים ישראלים (27 בנובמבר 1987), נחום טבת מציג בגלריה של לאו קסטלי בניו יורק (18 בדצמבר 1987); לא שם בלבד, מתברר. עבודותיו מוצגות לצד עבודותיהם של אמנים ישראלים בולטים נוספים כבוקי שוורץ ומיכה אולמן בתערוכת הדוקומנטה במערב גרמניה (25 בדצמבר 1987).

"שיילך לזכרון יעקב"

ראוי להבהיר כי הכנף האוניברסלית-עכשווית-אוונגרדית אינה נבנית אך ורק על בסיס המצוינות הבין לאומית. חומר גלם חשוב נוסף בבניית העיר האוניברסלית הינו הדגשת "העיר" את אימוצם של דפוסי תרבות מחו"ל. תרבות במובנה הרחב, לרבות תרבות הפנאי.

דוגמה בולטת למגמה זו הינה כתבה גדולה (2 באוקטובר 1987) המשתרעת על פני למעלה משני עמודים שכולה מוקדשת לעולמו של בעל פאר. עיון בכתוב מגלה, מדוע תופסת תופעה לא קריטית, לכאורה זו, בחיי העיר, מקום כה נכבד בעתון. מדובר בכתבת דיוקן החושפת את הצמאון לתרבות השתייה הלילית — דפוס בילוי המקובל בערים

[מועדון נודע] של החורף הבא. אך תיטיב לעשות מן ההגדרה רשימת ה-D. J. דיסק-ג'וקיס — מנגני התקליטים — העתידים להשמיע בו פזמונים: משה מורד, שרון מולדבי ומיכל ניב. המנהל הוא שחר בן-ברק. המכנה המשותף לכל האנשים: היותם בתקופה זו או אחרת קריינים ו/או עורכים מוסיקליים כגלי צה"ל. גם במסגרת תחנת השידור המצטיירת כצעירה וחדשנית הם נטו להגיש מוסיקה אוונגרדית, מחו"ל בלבד, המבקשת לאותת חדשנות ורוח נעורים. שדרים אלה מתמצאים היטב בכל חידושי מוסיקת הרוק הבין לאומית. המועדון מצטייר אפוא כמקום המנסה להוות בימה מוגדרת להשמעת מוסיקה זו, המהווה שפה בין לאומית לצעירים רבים ברחבי עולם.

ומנגד, בעולם קלסי מעונב ומכופתר, נוכל למצוא התייחסות קצרה אל תופעה אוניברסלית אחרת. היא באה (2 באוקטובר 1987) מפיה של הפנסתרנית פנינה זלצמן: "יש קבוצה של אנשים שחשוב להם ללכת לסדרה הראשונה (של קונצרטי התזמורת הפילהרמונית). סנובים, אבל טוב שיש כאלה, מפני שאלה האנשים שממלאים את האולם. לא האנשים שאוהבים מוסיקה ממלאים את האולם. ככה זה בכל העולם." כלומר, שבחי הסנובים. כקטליזטור תרבותי, ראוי לאמצו. והרי אין כמוהו כאבן-יסוד בעיר האוניברסלית.

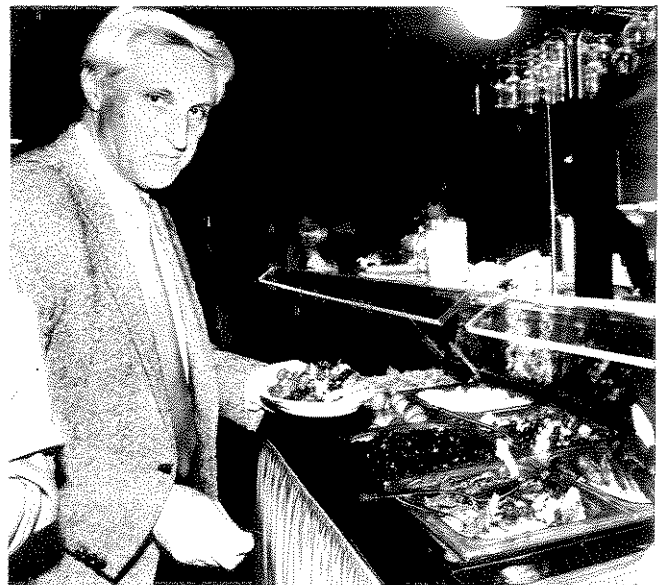
ידיעה אחרת (25 בדצמבר 1987) מביאה בשמחה בלתי מוסתרת חידוש מתחום המוסיקה הקלה: הקמת התזמורת הסימפונית הקלה. התזמורת החדשה תנגן, על פי "העיר", מוסיקה מסרטים, ממחזות זמר וכן פופ. העתון קובע בצער, כי זהו "תחום מוסיקלי החסר כיום" ומכאן ברור כי הקמת הגוף התזמורתי הוא מעשה נחוץ ונכון. גופים כאלה קיימים בחו"ל והקמת הגירסה הישראלית מהווה אימוץ דפוס תרבותי חיצוני נוסף הנושא אופי אוניברסלי. תזמורות כאלה פועלות בערים מרכזיות ונעמימותיהן הפכו בין לאומיות: תזמורתו של הנרי מנצ'יני בארצות הברית (שאף הלחין נעימות נושא לסרטים רבים, שהפכו ללהיטים בין לאומיים), תזמורתו של פרנק פורסל בצרפת, תזמורתו של גיימס לאסט ועוד.

האוניברסליות המוסיקלית לובשת כאן שתי פנים: הן בשל העתקת דפוס מבני תזמורת בין לאומי, והן בשל הרפרטואר שהינו בין תרבותי (נעימות סרטים ומחזות זמר הפכו לשפה אוניברסלית תרבותית).

טלוויזיה בחדר האמבטיה

חומר גלם נוסף, המבקש לרקום ב"העיר" הווייה בין לאומית חדשנית, הינו מצבור הידיעות והכתבות אודות קיומם ויבואם של מוצרי צריכה שונים. כשלעצמן, מהוות הידיעות פיסות מידע קטנות, אך בתהליך מצטבר הן הופכות, בתוספת כתבות הרוחב, למטר סוחף של כלים, רהיטים ואבזורים שלכולם מכנה משותף אחד: מוצאם מחו"ל. תפוצים אלה מהווים מלה אתרונה כשמדובר בחידוש בתחום מסוים. מחירים, בדרך כלל, לא זול. הם מיובאים מצמתי סחר ואופנה בין לאומיים: יפן, בריטניה, מערב גרמניה, הונג קונג וארצות הברית. יתרה מכך — בתחומים מסויימים מהווים צמתים אלה מודלים לתווי אופנה ומשמשים נוהגי טון בכל הקשור לאיכות התיים, והפיכתם לנוחים יותר. הרשימה, שתובא להלן, מהווה רק חלק מן השפע שהוצג באותם

מתהליך הנורמליזציה של המטרופולין המתפתח. המאבק, הלוכש אופי לוחמני, אינו אפוא על בית עסק זה או אחר, אלא על קיומה של תופעה חברתית הנשאבת מן העולם הרחב, כדי להשתייך אליו. וליתר דיוק, רצון להתקרב אל אותם אנשים בעולם הרחב, השואפים להידמות אלה לאלה באיכויות ובסגנון חיים בלא קשר לשיוכם הגיאוגרפי. אלה הם תושבי העיר האוניברסלית. כיוון שמדובר במלחמת קיום, נורות גם בליסטראות לעבר מי שמצטיירים כפוגעים בתופעה ובסיכוי להפוך את תל אביב שלנו למטרופולין נורמלית. כראשם — ראש העיריה שלמה להט. דבריו של איציק ברנר חדים ומדוייקים: "אם להט שותה לפני השינה תה, אז שילך להיות ראש עיריית זכרון יעקב." להט מתבקש, בלי כחל וסרק, לנטוש את הזירה בכניעה אם הפך תה הינו. שהרי אם כך הוא, מקומו בפריפריה הגידחת, הלא-אורבנית, המנותקת מחידושי תבל ואופנותיה. אם להט מעוניין לעמוד בראש עיר בין לאומית — עליו להמיר את כוס התה הירחמיאלית בכוסית ויסקי לפחות. "העיר" מבקש, אם כן, לגבש עמדה, ולר באמצעות מרואיינו, כלפי הקריטריונים הנחוצים לפרנסי עיר בעלת הווייה אוניברסלית. לא כל אחד יצלח למעמד שכזה, שכן עליו להבין כי בלא קיום דפוסי בילוי מסויימים, מאבד המרקם העירוני את צביוני האוניברסלי.

שלמה להט, ראש עיריית תל-אביב. בעל הבאר שלח אותו לזכרון יעקב

מוסיקה "אוניברסלית"

אך לא רק נושאים העומדים ברומו של עולם, כמו קיומו של באר למאחרים בנוסף "עושים" את העיר הגדולה, האוניברסלית. גם פכים קטנים יותר, שכולם יבוא דפוסי תרבות מן החוץ, משמשים כמלט לאבני אותה עיר נשאפת. ידיעה קצרה (27 בנובמבר 1987) מבשרת על הקמת מועדון חדש בשם מטרו. הוא מוגדר על ידי העתון "אולי הליקוויד

לקווי במקלחת. לפי שעה עדין ללא טלוויזיה

והלהיטים של אתמול כבר נרקבים במחסנים. "ובסיכום, "השוק הישראלי מתנהג כאילו היה לפחות ראול א'קארלי, כלבו הבשמים היוקרתי בפאריז."

ממאגר הנוחות הבין לאומית ראוי להצביע עוד על נעליו של הד"ר מרטנס הלונדוני, הנמכרות בשלוש חנויות בדיזנגוף (18 בדצמבר 1987), על פרוות, מוצר ניקוי חדש, מכשיר גילוח לנשים, רצועה חדשה למצלמה, נעלי נגיסה לכלבים בטעם מתקתק, הבאים מארצות הברית וממערב גרמניה, שיער סינתטי ארוך שמגמתו לאפשר לנשים "להיות נכונות לעכשיו" (11 בדצמבר 1987), קנקן רב תכליתי תוצרת מערב גרמניה, שזכה בפרנקפורט בפרס הראשון לעיצוב ונמכר כיום בכיכר המדינה בתל אביב (2 באוקטובר 1987), ועוד ועוד.

אם ננסה לרכז את העובדות נגלה: כל המוצרים שהוזכרו — מקורם במוקדי תעשייה ואופנה בין לאומיים. הם נמכרים בבתי עסק המהווים מוקדי רכישה למוצרי חו"ל ונושאים אופי בין לאומי בתוצרתם ובעיצובם (דיזנגוף סנטר, כיכר המדינה). המכלול הזה מדגיש חתירה לשיוך אוניברסלי, מעודכן, שפניו לעתיד. הכנף האוניברסלית-עכשווית אוונגרדית נבנית, אם כן, גם באמצעות פרגמטיקה ופרקמטיקה של מוצרים בני קיימא.

חודשים לעיני קוראי "העיר", ומבקשת להדגים את הנאמר קודם לכן. נעלים יפניות, בבוטיק מפורסם בכיכר המדינה, איזור יוקרתי, "כמו בחו"ל" (11 בדצמבר 1987); משחק ילדים מהונג קונג — מדובר במעין שיט בין לאומי (27 בנובמבר 1987); מחמם רגליים משופר למיטה (18 בדצמבר 1987); תחת הכותרת "קצף אמבטיה", נודע לקוראי אותו גיליון על חדר אמבטיה בסגנון חדיש. הוא גדול, מרווח, וכולל מתקני פינוק למיניהם: ג'אקוזי, טלוויזיה וטלפון.

אימוץ מודלים בין לאומיים חדשניים, שנועדו להרבות רווחה יומיומית, מתבטא אף בידיעה (18 בדצמבר 1987) על שירות טלפוני לאזכור ימי הולדת, נישואין וכדומה. "בוקר טוב איש עסוק", פונה הכותרת ובעקבותיה הידיעה המבשרת על האמצעי החדש, שמקורו בחו"ל, הנועד להזכיר נשכחות לאדם העירוני הטרוד והלתוץ, זה שישותו מתחברת יותר ויותר למונח ניכור. ואכן, "העיר" מסיק מן ההמצאה ואימוצה החברתי כי "הרומנטיקה פינתה מקומה לביזנס". התופעה אינה מקומית, אלא בין לאומית. היא נחלת יושבי ערים מרכזיות ברחבי העולם המערבי, המשמשות מודל לחיקוי ליתר חלקי תבל.

ענף הבשמים זוכה לסיקור רחב מאוד (2 באוקטובר 1987), הנושא את הכותרת "פרפומניה". משמע שגעון ההתבשמות. העתון מתאר לקוראיו קדחת צריכה בתחום זה: "יבואני הבשמים מתבשמים — עוד לא היתה שנה כזו. השוק משתולל, השמות הגדולים נוחתים בזה אחר זה

קוויאר למיטה

כדי להקים את העיר האוניברסלית בכלל, ואת כנפיה העכשווית-מקומית בפרט, לא פוסחים אנשי "העיר" גם על תכולת המטבח. אף כאן הולכת ומתגבשת, ברצף העיון והחקר, תמונה עקבית של מגמה ברורה – אימוץ מאכלי תר"ל ודגש על מאכלי איכות, התובעים, מלבד תיאבון, גם אנינות טעם וכיסים גדושים. אכן, אותו אליטיזם בין לאומי עכשווי, עולה ומבצבץ גם מתוך סירי הבישול. מתוך המאגר בחרתי בדוגמאות ממחישות אחדות. "העיר" מייחד מקום נרחב למדי לכתיבה (11 בדצמבר 1987) שכותרתה: "מות המיוגז מן הקופסא". מדובר בתשלובת של מסעדה ובית ממכר מזון, המספקת ללקוחותיה מעדנים מוכנים בטעמים מגוונים: "מסעדה צרפתית", ככינוי המקום, קישואים סיניים ומאכלים מגני יורק. המקום עטור, לפי דיווח "העיר", שלטי פורצלן ומהווה, כהגדרת הכתוב, "שביל ראשון לעידן חדש". האתר הקולינרי הזה מורכב מבין לאומיות מודגשת, אנינות טעם, הידור וחדשנות עתידית. לא בכדי מכריזים בעליו: "אנחנו לא מכולת" ו"העיר" מחרה-מחזיק אחריהם בדרך החיוב – "טעם של מסעדה צרפתית". אמירות אלה מכוונות למגמה להגיע למרכז הבין לאומי ולא להידחק לשולי הפריפריה. הנוסחה הלשונית "טעם של מסעדה צרפתית", מבקשת להפוך על פיה סימטת פרסומת שרווחה באותה עת לגבינות מסוימות – "טעם של מחלבה קטנה". לא מחלבה, לא מכולת, לא שוליים כי אם לב ההוויה המטבחית הבין לאומית.

מעט יותר יומיומי, אך לגמרי לא מקומי, הוא בעל הטור "יומנו של עירוני מסתלבט" (11 בדצמבר 1987), הנהנה מדי בוקר מ"קפה עם

מאכלים כיד המלך אף הם חלק מהעיר האוניברסלית

בייקון". תשלובת זו הפכה לסמל קולינרי עולמי ועכשיו גם אצלנו. מאכל אליטיסטי הרבה יותר הוא הקוויאר. על חנות המוכרת את המעדן הזה מבשר "העיר" בגיליון שהוזכר לעיל, בכותרת "אפשר גם קוויאר", תוך שהוא מונה אחדים ממצבי האכילה האפשריים: מול הטלוויזיה, במיטה, אפילו בבית חולים. "הקוויאר הוא מאכל בין לאומי לאניני טעם. כאן הוא מוצג כמו לחם חוק קולינרי, העשוי ללוות אדם בכל אשר ילך (או ישכב...).".

אל כל אלה ועוד רבים, שלא הוצגו כאן, נצרף את הידיעה (11 בדצמבר 1987) על משלוח טרי של צנוברים מסין ואת הבשורה (18 בדצמבר 1987) על פתיחת מטבח מכסיקאי חדש בתל אביבי המקדמת את המקום ב"הנה הוא בא, הגל הבא, שצמוד לטקילה, התופסת את מקום הויסקי בבאר".

המאכלים מוצגים באהדה עד כדי שמחה גורפת. טון זה מחזק את עצם הסיקור המתמיד שלהם דווקא ובכך הוא יוצר המלצה, סמויה קמעא, לדפוס אכילה מסויים – אוניברסלי, אנין טעם, חדיש, נוח לעיכול. המזון אינו, אליבא ד"העיר" והעיר האוניברסלית שלו, צורך קיומי בלבד, אלא אמצעי לבילוי חברתי. הוא מצטרף ליישות העירונית השלמה, שהרי סגנון חיים, לרבות אכילה, מהווה מרכיב חשוב בהתוויית תוכן לקהילה חברתית מסוימת וכלי חשוב לא פחות לקביעת גבולותיה. אלה, כזכור, אינם תחומים גיאוגרפיים, אך מוגדרים איכותית. סוגי המזון שמגיש "העיר" עונים בדיוק על המודים העירוניים הללו.

אפילוג

גם לאתר תום המחקר אני מעיין ב"העיר" מעת לעת, כדי לראות מה מתרחש בבירת החקר שלי. בקיץ האחרון קראתי בו אמירה מעניינת לטעמי. היו אלה דבריה של אסתר זנדברג, במסגרת כתיבה גדולה אודות הים תיכוניות (18 ביולי 1991).

וכך נכתב שם: "הקיץ נראה שגם עיר זאת [תל אביב]... נסוגה סופית (או אולי מתקדמת, תלוי), מבין לאומיותה המהוללת (או המקוללת, תלוי) אל חיק משקופי התכלת, הארקדות המקושטות והחיפוש הקודח אחר מקומיות".

אני רואה בשורות אלו אישור נוסף לממצאי, כי כותבי "העיר" לא רק היבנו טקסטואלית עיר בין לאומית בגיליונות עתונם, כי אם גם תפסו את תל אביב כמרקם עירוני אוניברסלי, המבקש להשתלב בגלריה המפוארת של הגדולות בערי העולם.

בתהליך זה ראו תופעה מבורכת. שהרי הן ההגדרה החיובית לנטישת הבין לאומיות של תל אביב והן ההגדרה השלילית לקיום תופעת הבין לאומיות של הכרך, נתונות בסוגריים. משמע, הן משמשות כאופציות, אך לא כהגדרות מובילות. לעומת זאת, קובעת הכותבת כי העיר עוברת תמורה משמעותית וחותרת להווייה בעלת אופי מקומי.

גם עלעול כוללני בגיליונות "העיר" מ-1991, מעלה את הרושם כי העתון אכן שינה את פניו האורבניים. להערכת, חוקר שיסרוק בקפדנות את גיליונות המחצית השנייה של שנת 1991, יגלה בהם מציאות טקסטואלית עירונית שונה מזו של שלהי 1987. לא עיר אוניברסלית, כי אם עיר מקומית הרבה יותר.